

Fagforbundets innspill til ekspertgruppe om betydningen av barnehage, skole og SFO for sosial utjevning og sosial mobilitet

Fagforbundet har over 50 000 medlemmer i oppvekstsektoren, og er den nest største organisasjonen innen oppvekst. Vi er opptatt av et mer likestilt samfunn, med rettigheter til helsehjelp, utdanning og sosial trygghet. Fagforbundet mener derfor det er viktig å sikre våre felles velferdsordninger, som skoler, SFO, barnehager, bibliotek og fritidstilbud i hele landet. Dette samfunnssynet vil være sentralt i vårt innspill for å sikre at alle barn og unge har likeverdige utviklingsmuligheter.

Mandatet til barnehage, SFO og skole

Barnehagens samfunnsmandat er, i samarbeid og forståelse med hjemmet, å ivareta barnas behov for omsorg og lek og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Et av skolens formål er å utvikle kunnskap, dugleik og holdninger for at elever skal kunne mestre liva sine, og for at de skal kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet. Oppvekstsektoren skal i tillegg til å gi elevene faglige ferdigheter, styrke deres sosiale ferdigheter. Vi ser nå at mange barn og unge sliter psykisk etter pandemien, noen tror grunnen er at det sosiale rundt elevene forsvant.

Hele barnet - hele barnet

Om man ønsker et mer likestilt samfunn, er det viktig at rammevilkårene for det enkelte barn blir likere enn det vi ser i dag. I dag ser man en sammenheng mellom foreldrenes utdanningsnivå og elevers skoleprestasjoner.

Vil vi at alle barn skal utvikle skaperglede, engasjement og utforskartrang, må man se på flere sektorer enn barnehage, SFO og skole. Intensjonen til oppvekstreformen, er å hjelpe barnet der de er med de utfordringer de har. På den måten får alle barn gjennom barndommen og inn i voksenlivet. Skal vi ivareta alle barna gjennom hele dagen, er vi avhengig av at oppvekstsektoren har mulighet til å samarbeide med flere kommunale og statlige sektorer.

Foreldreinvolvering

Det heter at man trenger et helt samfunn for å oppdra et barn. Derfor er man avhengig av et godt foreldresamarbeid. Det er foreldrene som har oppdrageransvaret for sitt barn. Foreldre og barn har rett på medbestemmelse, noe som krever involvering. Dette er en kompetanse man må sikre de ansatte får via sine utdanninger. Mange studenter gir tilbakemelding at de skulle ønske de fikk bedre kompetanse i foreldresamarbeid i studietiden.

Barnehage

Barnekonvensjonen krever at alle barn har rett til å si sin mening, dette vil kreve at vi har nok ansatte som kan se og gi de rom for å komme med sine ulike meninger i fellesskapets. Gi de kunnskap til å ytre seg og lære de at man kan ha ulike meninger i et fellesskap.

God barnehagekvalitet handler om nok ansatte, som med sin ulike kompetanse utgjør personalgruppa. Derfor mener Fagforbundet at vi vil trenger utdannede barne- og ungdomsarbeidere i fagarbeiderstillinger og utdannede barnehagelærere i pedagogstillinger.

En annen forutsetning for gode barnehager er at de ansatte har tid til å planlegge, og gjennomføre de ulike pedagogiske aktivitetene, både for barnegruppen som helhet, og for det enkelte barn.

Skolefritidsordning (SFO)

SFO skal legge til rette for lek, kultur- og fritidsaktiviteter med utgangspunkt i alder, funksjonsnivå og interesser hos barna, og gi barna omsorg og tilsyn. SFO skal utvikle fellesskap og ivareta barns rettigheter til fritid og deres medbestemmelse innenfor barnekonvensjonen. Dette krever nok bemanning, med ansatte i hele stillinger. De skal ha tid til planlegging, medvirkning, samarbeid og utviklingsarbeid. Det er viktig med gode muligheter for kompetanseutvikling, etter- og videreutdanning og yrkesgruppene våre må synliggjøres.

Fagforbundet forventer at ansatt i SFO bli inkludert i skolens kompetanseplaner på lik linje med resten av skolen. SFO må ha nok ressurser til å kunne gi barn med særskilte behov, et forsvarlig SFO-tilbud. Et inkluderende tilbud har vi først når alle barna kan inkluderes i tilbudet.

Skole

Fagforbundet mener begrepet «Laget rundt eleven» forteller oss at vi trenger mange ulike yrkesgrupper for å skape en god oppvekst for alle barn. De ulike yrkesgruppene er avhengig av hverandre for å kunne gjøre en god jobb. Ulik kompetanse og erfaring skaper bedre samhandling og gir en bedre forståelse for det enkelte barn.

Fagforbundet mener vi ikke kan ha for mange nasjonale normer, som forhindrer partene i kommunen eller i skolen til å løse de utfordringer de har på egen arbeidsplass. Skolene er ulike, elevene er ulike, de ansatte er ulike, dette gjør at de som har skolene på har best kunnskap om hvordan problemene kan løses med de ressursene de har til disposisjon.

Kompetansetiltak til hele laget rundt eleven

NIFU har i oppdrag fra Fagforbundet fremskaffet mer kunnskap om de ansatte i skolen som ikke er utdannet som lærere. Dette er ansatte som jobber primært med elevgrupper som trenger ekstra tilrettelegging eller oppfølging i skoletimene for å frigjøre læreren, for eksempel elever med utagerende atferd eller med særskilt behov. Mellom 35 og 55 prosent av de som deltok i undersøkelsen til NIFU oppgir at de i stor eller svært stor grad har behov for mer kompetanse om de elevgruppene de jobber med. Likevel sier hele 47 prosent av de at de ikke har fått deltatt i aktiviteter for faglig utvikling av sin nåværende jobb, og bare 17 prosent deltar jevnlig i felles kompetanseheving med lærerne.

Leksefri skole og trygge oppvekstvilkår etter skoletid

Fagforbundet mener skolearbeid skal skje i skoletiden. Om man vil utjevne sosiale forskjeller, må tiltakene som gjøres inkludere alle barn. Siden ikke alle barn har like gode muligheter for å gjøre lekser hjemme, kan lekser være med på å lage sosiale forskjeller.

Barns oppvekstvilkår er ulike, og disse vilkårene påvirker barns skoledagen på godt og vondt. Om man er aleneforelder og har arbeidstider kveld, natt og helg, vil det være vanskelig følge opp barns lekser, enn om man er hjemme etter skoletid.

Tilbakemeldinger vi får er at barn som er mye hjemme, kan andre aktiviteter enn skolearbeid friste mer. En økende utenforskap, kan gi ungdomskriminalitet. Er barn fattig, er det lettere å bli fristet til å utføre oppgaver for penger, selv om oppgavene ikke er lovlige. Derfor er Fagforbundet opptatt av å gi

barn og unge etter skoletid gratis møteplasser med trygge voksne rundt seg. Samfunnet må være opptatt av barnet hele dagen, ikke barn i skoletiden.

Om man skal gjøre skolearbeid hjemme, må dette være at elever øver på det de er gode på hjemme.

Barnefattigdom

Foreldrenes økonomi påvirker barns skoledag;

Tilbakemelding fra barn som vokser opp i kommunale bygårder, gir uttrykke at de opplever det uttrykt med å ha narkomaner som naboer. De er redde for å møte de i trappeoppgangen, Deres tanker i klasserommet er heller om hvordan det vil gå når de kommer hjem, enn hva som formidles i klasserommet.

Barn opplever bekymringer når foreldrene har trang økonomi. Når de f.eks. vokser ut av sitt regntøy, vet de at foreldrene ikke har råd til nytt tøy. De vet at i skolen forventes det at man skal være ute i friminuttene, men når det er regner og du ikke har regntøy sitter de i timene og bekymrer seg for hvordan de skal forhindre å bli helt gjennomvåt før neste time, enn innholdet i undervisningen.

Tillitsreform i oppvekstsektoren

Fagforbundet er opptatt av at alle barn har rett på en trygg og god barndom. Barn må få være barn. Lek og fritid har en egenverdi. Vi mener dette vil kreve kompetente og trygge ansatte, og vi mener det er viktig at partene lokalt har rammevilkår som gjør at de kan selv utvikle hvilken kompetanse de trenger for sine barn.

Om vi ønsker at de ansatte i barnehager, skoler og skolefritidsordninger har tid og evne til å se og anerkjenne det enkelte barns behov, vil dette kreve en forsvarlig bemanning. Vi må gi de ansatte som kjenner barna best, må få rammevilkår som gjør at de kan gi alle barn trua på seg selv. Alle barn må kunne oppleve å høre til og oppleve at de mestrer egen hverdag og samfunnets forventninger.

NIFUs rapport 2023:15; Skolemiljøansattes roller og kompetanse i laget rundt eleven

Vi mener flere, og kvalifiserte ansatte er nøkkelen til en god skole og SFO. Dette vil kreve at alle ansatte i skolen må bli inkludert i skolens kompetanse- og utviklingsplaner. NIFUs rapport 2023:15; *Skolemiljøansattes roller og kompetanse i laget rundt eleven* viser at skoleeier ikke har et system for hvordan man skal anvende de ulike yrkesgruppens kompetanse. Rapporten viser at alt for høy andel av Fagforbundets medlemmer i skolen, ikke har mottatt noen form for kompetansehevingstilbud fra sin arbeidsgiver. medlemmer som har tatt på seg undervisningsansvar, og ikke har undervisningskompetanse, ikke har fått tilbud om den veiledning som opplæringsloven sier de har rett på.

Faste og hele stillinger

For mange av Fagforbundets medlemmer i skolen, jobber deltid og har et svakt ansettelsesforhold. Om man vil satse på hele laget rundt eleven, må man legge til rette for at de ansatte skal kunne jobbe i hele og faste stillinger. I dag opplever våre medlemmer at de ikke får mulighet til å holde seg faglig oppdatert (*mangel av kompetansetiltak, viser til NIFU-rapporten 2023:15*), De har ikke tid til planlegging eller delta i samarbeidsmøter med de andre ansatte på skolen eller eksterne aktører (PPT, barnevern, helsetjenesten, NAV, politi)

Om alle ansatte i skolen hadde fått tilbud om hele stillinger, kunne alle ansatte fått et kompetanseløft, og kunne bidratt mer til at eleven fikk et mer tilpasset tilbud. Det er også en utfordring å rekruttere til stillinger som ikke er faste og hele.

Fullføringsreformen

Om den norske fellesskolen skal gjøre det mulig for alle elever å fullføre sitt utdanningsløp, trenger de å oppleve å bli sett og hørt til. Dette krever at skolen har nok ansatte, som ser den enkelte. Elevene skal kunne utvikle seg både sosialt og faglig. Barn med særskilte behov må ha tilstrekkelig ressurser hele dagen (inkludert SFO). Skoleeier må anerkjenne de ulike kompetansene de ansatte har, og utvikle system for bruk av kompetansen og hvordan utvikle kompetansen.

Oppfølgingstjenesten og utekontakten

Oppfølgingstjenesten (OT) har ansvar for å følge opp ungdom med rett til videregående opplæring som ikke er i opplæring eller arbeid. Med flere elever som sliter psykisk, og dropper ut av skolen, blir det viktig at man har et tett samarbeid mellom skole, OT og foreldre.

Utekontakter befinner seg i skjæringspunktet mellom kulturfaglig og sosialfaglig arbeid, og har en viktig funksjon for de mest utsatte ungdommene. Kulturaktiviteter kan fungere som sosiale fellesskap og døråpnere. Barn og unge i alle aldre trenger et lag rundt seg på fritida, også. Det er viktig å sikre kvaliteten i de åpne møteplassene, både økonomisk og gjennom lovverket.

Skolebibliotek

Skolebiblioteket er en viktig ressurs i skolens læringsmiljø, og skal bidra til å utvikle elevenes leselyst og deres evne til kritisk tenkning. Skolebiblioteket skal også gi elevene tilgang til kvalitetssikret informasjon. Derfor må skolebibliotekene inkluderes i skolens pedagogiske arbeid.

Kultur og fritid for barn og unge

Barn og unges rett til lek, fritid og kulturopplevelser er lovfestet gjennom Kulturloven, og i FNs barnekonvensjon. Samfunnet er blitt mer bevisst på verdien av fritidstilbud for barn og ungdom, men er lite opptatt av arbeidsforhold og kompetanse på feltet.

Fritidstilbud for mellomtrinnet

I rapporten fra Stoltenberg-utvalget viser at mange gutter savner et sted å være etter skoletid når de begynner i mellomtrinnet (5-7 trinn). I de fire første årene har de tilbud om SFO, men når de begynner i mellomtrinnet forsvinner dette tilbudet.

Erfaringene fra pandemien var at det sosiale rundt eleven er like viktig som det faglige. For de barn som ikke inkluderes i frivillige aktiviteter i hjemkommunen, trenger at kommunen kan gi de et sted å være. Dette er en rettighet barn har etter barnekonvensjonen.

Derfor mener Fagforbundet at gode kultur- og fritidstilbud forutsetter kompetente ansatte, som kan jobbe langsiktig og tverrfaglig. De som møter og arbeider med barn og ungdom utenfor skoletida må også inkluderes i det tverrfaglige samarbeidet.

Finansiering av kommunale tjenester – Kommunenes inntektssystem

Både det økonomiske handlingsrommet og utfordringene til kommunene er ulikt. Samtidig har vi et kommunalt inntektssystem som bare delvis utjevner forskjeller i inntekt og utgifter. Historisk sett har skattesvake kommuner og mindre kommuner hatt lavere vekst i frie inntekter per innbygger, og det svekker også disse kommunenes mulighet til å levere kommunale tjenester innenfor oppvekst-området. Det er spesielt utfordrende, da det i skattesvake kommuner er mer behov for større omfang av blant annet kommunale tjenester på oppvekst-området.

I Kommuneproposisjonen 2024 ble det varslet at forslag til nytt kommunalt inntektssystem blir presentert våren 2024. Fagforbundet ønsker en rettferdig økonomisk rammefordeling som ivaretar alle kommuner og gjennom det mener vi at:

- det er behov for sterkere skatteutjevning i inntektssystemet og minst på lik linje med skatteutjevningen i fylkeskommunenes inntektssystem.
- strukturkriteriet som benyttes til å gradere basistilskuddet, bør fjernes. Dette som følge av at strukturkriteriet ble innført for å økonomisk straffe mindre kommuner, som ønsket å bestå som egne kommuner
- det bør undersøkes i hvor stor grad utgiftsutjevningen faktisk dekker de reelle utgiftene til kommunene, både med tanke på geografi, bosettingsstruktur og helse- og omsorgssektoren.

Samtidig mener Fagforbundet at det må realiseres en økning i reelle frie inntekter som vil være dekkende for at kommunene skal løse sine lovpålagte oppgaver. Hvis vi ser på utviklingen i ressursbruken fra 2002-2022, så har kommunalt konsum kun vokst med 41.1 pst. (i faste 2015-priser), mens privat konsum har vokst med 67.9 pst. og BNP Fastlands-Norge 59.8 pst (SSB, 2023). Dette vitner om at ressursene til kommunesektoren har blitt relativt sett mindre de siste 20 årene.

Det er behov for økte kommunale ressurser for å løse de samfunnsutfordringene vi som nasjon står ovenfor i nå og framtiden. Veksten i privat konsum sammenlignet med kommunalt kollektivt konsum viser at finansiering av fellesskapet handler om politiske prioriteringer og at vi også har råd til det i framtiden. Men det må prioriteres.